

Gångna tider 1998

DETTA FÖRSTA NUMMER i en ny skriftserie utgiven av Hille hembygdsförening innehåller ett utdrag ur BESKRIFNING ÖFVER PROVINSEN GESTRIKLAND af L. E. Åhrman vilken utgavs år 1861.

Bakgrunden till denna beskrivning var efterfrågan på moderna kartor i små skalor under 1800-talet. Detta gällde såväl från militärt som från civilt håll. Militären hade fått nya vapen och dess strategi hade förändrats genom åren. Nu krävdes tillgång på kartor som visade landskapets utseende, t.ex. var man kunde ta sig fram i terrängen, terrängens lutning, vilka broar som kunde bära tunga laster, olika vägars framkomlighet.

För civilt ändamål behövdes kartor bl.a. för planerandet av kanalgrävningar, vägbyggen och så småningom även för projektering av järnvägsnät. Efterfrågan på ekonomiska kartor steg undan för undan, dvs. kartor med detaljerad återgivning av markägandet och markanvändningen, där åker, äng, svaljord (huvudsakligen i Hälsingland), skogsmark, impediment, myrar, vatten och vägar skulle redovisas.

Då de militära kartorna, som var omgivet av sträng sekretess fram till år 1857 och framställdes av Fältmättningsbrigaden, från 1831 av Topografiska corpsen lydande under generaladjutanten för armén, inte hade all sådan redovisning, fastslogs genom 1827 års lantmäteriinstruktion att generallantmäterikontoret skulle ha "tillsyn öfver rikets geografiska karteverk och dess fullkommande". Geografiska kartor över rikets alla socknar jämte kompletterande beskrivningar skulle upprättas; det så kallade sockenkarteverket uppstod.

Då detta arbete hade lämnat ringa resultat anbefalldes samma kartläggning i ett kungligt brev den 12 december 1845, med syftet:

"...att vinna i möjligaste måtto fullständiga och pålitliga upplysningar om landets beskaffenhet och tillstånd i alla delar, så i geografiskt, som i statistiskt och ekonomiskt afseende".

Det var vid den tiden som lantmätaren L. E. Åhrman kom att få uppdraget att kartera och beskriva delar av Gästrikland.

I Svenska landtmätare 1628–1900, af Viktor Ekstrand, kan vi läsa:

Lars Elias Åhrman, född 1820, son till kyrkoh. i Lohärad Per Samuel Åhrman (släkt fr. Årby, Lagga s:n) och Gustava Karolina Frigelius. Examen 1849. Hos P. H. Vidmark. Afförd 1869. Major. R.S.O., R.V.O. Död 1896. Bodde i Bollnäs. Utg. Beskrifning öfver Gestrikland. 1861.

Den geografiska kartläggningen betraktades ofta som en börda som man helst ville bli av med. Arbetet gick långsamt. Många lantmätare var upptagna av laga skiftesförrättningar och karteringen skedde till stor del som mästarprov för praktiserande lantmätare att bli ordinarie kommissionslantmätare. Genom ett kungligt brev 15 april 1859 fick den geografiska kartläggningen en annan lösning då Rikets ekonomiska kartverk (REK) upprättades. Norrbottens län hade dock ett eget kartverk fram till år 1895 då det slogs samman med Rikets ekonomiska kartverk och Generalstabens topografiska avdelning, som var den militära kartorganisationen från år 1874, till Rikets allmänna kartverk (RAK).

Den 1 juli 1937 blev detta ett civilt verk med självständig ledning. Framställning av ekonomisk karta i skalan 1:10000 med flygfotounderlag påbörjades. År 1974 förenades RAK med lantmäteristyrelsen och Statens lantmäteriverk bildades. År 1996 slogs detta samman med Centralnämnden för fastighetsdata och benämnes Lantmäteriverket.

Den karta som omnämnes i förordet på sidan 4 förvaras i Lantmäteriverkets forskningsarkiv. Hille socken finns tillsammans med Gävle stad och Valbo socken på ett kartblad i skalan 1:40000, upprättat 1856. Där finns också beskrivningen i handskrift.

Det är den tryckta bokens skrift som återges här, men större avvikelser från handskriften redovisas som efterskrift. För att vi ska kunna jämföra Hille med övriga socknar i Gästrikland, är uppgifter om dessa och Gävle stad redovisade i de statistiska tabellerna.

Den som vill ha detaljerad statistisk information om byarna, hemmanen och lägenheterna i Hille hänvisas till handskriften. Kopia av denna finns i Faktarummet på Läns museet Gävleborg och även hos hembygdsföreningen.

Förkortningar i texten:

SkU => skeppund = 20 LU ~ 170 kg viktualievikt, för koppar och järn lägre vikt.

LU => lispund.

R:dr = riksdaler (ersattes 1873 av kronan).

R:mt = riksmünt.

BESKRIFNING

ÖFVER

PROVINSEN GESTRIKLAND

AF

L. E. ÅHRMAN

1861

FÖRORD.

Det arbete, som härmed öfverlemnas till allmänheten, ehuru från början ej ämnadt att offentliggöras, har genom de fullständiga upplysningar jag från såväl embetsmyndigheter som enskilda personer inom provinsen Gestrikland bekommit, fått sådan fulländning, att jag vågat utgifva densamma från trycket under förhoppning, att beskrifningen gemensamt med den nu äfwen tillgängliga karta öfwer Gestrikland skall göra denna provins och dess förhållanden åskådliga.

Jag begagnar detta tillfälle att få uttrycka min tacksamhet såväl till dem, som i allmänhet med sådana upplysningar gått mig tillhanda, som i synnerhet till herr rektorn J. Selggren, hvilken ur sina enskilda samlingar godhetsfullt lemnat flera värderika bidrag.

Författaren.

Hille Socken.

Socknens allmänna beskaffenhet.

Hille gränsar i norr till Hamrånge socken, i öster till Bottniska viken, i söder till Geflefjärden, i söder och sydvest till Wahlbo samt i nordvest till Ugglebo socken, och har med undantag af vestra delen, som är något bergig, i allmänhet ett jemnt läge med endast några mindre enstaka höjningar.

Inom socknen finnas 65 större och mindre sjöar och tjemar utom de på Edsk-ön och Igg-ön befintliga vatten. De betydligaste sjöarne äro Skarfven och Bosjön i den vestra samt Mårdängs och Hille-sjön i den mellersta delen. Förnämsta vattendraget inom socknen är Testebo ån, som har sin källa i Grannäs och Fans-sjöarne uti Alfta och Bollnäs socknar inom Helsingland, genomflyter Ugglebo socken och utbreder sig der i flera sjöar, går vidare in uti Wahlbo, hvarest den bildar den betydliga Lundbygge-sjön, från hvilken den genom tvenne grenar tager sin väg öfver gränsen mellan nämnde socken och Hille, der den under sin färd genom vestra delen bildar många krökningar och förgreningar, till dess 1 ½ fjerdingväg ofvanför Åbygge byarne dessa åter sammanflyta, och fortsätter nu sitt lopp mot Gefle-fjärden, der den utfaller, sedan den vid Strömsbro förstad bildat flere fall, som lemna drifkraft åt der varande fabriksinrättningar. Ett vida mindre ehuru ej så obetydligt vattendrag är Björke-ån, som upprinner vid gränsen af Hamrånge socken, derifrån den i sydostlig riktning genomflyter sjön Skarfven och Bo-sjön till Mårdängs-sjön, och derefter tager sitt lopp åt nordost till Hillebruks-fjärden, hvaruti den vid Hilleviks masugn genom Damm-sjön har sitt utlopp. Ett obetydligare vattendrag är det, som kommande från Mjugg och Moss-sjöame inom Hamrånge socken, genomflyter Norrmarks-sjöame och, löpande norr om Trödje by, slutar sitt lopp uti Hillebruks-fjärden.

Några betydligare bergshöjder finnas ej inom socknen. Dansare-hällarne på Oppala och Harf-hällarne på

Hvarfva bys mark jemte några andra, hvilka tjena sjöfarande till landkänning, äro de märkligaste; men desto mera anmärkningsvärd är den i nästan sydlig riktning socknen genomlöpande sandås, som kommande från det norr om belägna Hamrånge, i början endast svagt framträder och småningom utbreder sig nästan till en sandhed, till dess den, sammanträngd emellan Mårdängs och Hille-sjöarne, visar sig tydlig och regelbunden, och sålunda fortsättande sitt lopp till stadsdelen Strömsbro, hvarest Testebo-ån genomskär densamma, derstädes kröker sig i sydvestlig riktning under namn af Sätra-åsen, samt genombrytes ännu en gång vid Tolfforss bruk, som till en del ligger inom socknen, af Gafle-ån, på hvars andra strand den fortsätter sin väg genom Wahlbo, Årsunda och Hedesunda socknar, och efter sitt topp genom Dal-elfven, der den bildar en lång ö, i Westmanland slutligen förenar sig med den derigenom strykande stora sandås.

Socknens största längd från norr till söder är något öfver 1 $\frac{3}{4}$ mil och från öster till vester ungefär 2 $\frac{1}{4}$ mil.

Dess vestra del är mera bergig, som förr är nämndt, och jordmånen i trakten kring Oslättforss myrländig, men för öfrigt och synnerligast vid sjön Skarfven, kring Testebo-ån och vester om Mårdängs-sjön är leran mera rådande.

Dess östra del, som är ett nära nog jemnt kustland, hvarest endast här och der svagt uppstigande bergshöjder visa sig, består till större del af mager sand och svartmylla, synnerligast i närheten af den förr nämnda sandåsen. Här utanför utbreder sig skärgården med sina af större och mindre öar och skär uppfylde vikar, utaf hvilka sistnämnda Hillebruks- och Harkskärs-fjärdarne äro de betydligaste. Af öarne äro Igg-ön och Edsk-ön de största, och bestå hufvudsakligen af myraktig jord med här och der uppskjutande klipphöllar; den förstnämnda är belägen 3 mil från Gefle, och är likasom den sednare af ett smalt sund skiljd från fasta landet. Igg-ön är känd dels för ymnigt fiske i forna tider dels ock för de iakttagelser sedermera der blifvit gjorda till utrönande af jordytans höjning. År 1731 anmärkte Professorn Anders Celsius efter Lektorn Johan Rudmans afmätning vid Hamnskärs-udden härstädes, att vattnet på 168 år ha de sjunkit 8 fot, hvilket gaf anledning att på ett skär 1 $\frac{1}{2}$ mil härifrån, kalladt Löfgrundet eller Svarthällan, i hafsbandet 2 mil nordost från Gefle inhugga i en sten åtalet 1731 med linie efter vattenbrynet. Vid undersökning 1785 befanns der efter 54 års förlopp en sänkning af 25 tum. Dessa rön gjordes med inhuggning i fasta klippan och under midsommarstiden. Vid mätning anställd den 8 Augusti 1857 af framlidne Regements-Läkaren Ramström befanns det 1731 inhuggna märket sedan 1785 endast hafva höjt sig 9 å 11 verktum. Löfgrunds eller, som den ock kallas Rudmanssten, hvilken 1680 enligt berättelser skolat ligga med öfversta kanten i vattenbrynet, och hvarå skålar då kunnat skjutas, skall efter 51 års förlopp eller 1731 hafva höjt sig 20 $\frac{1}{2}$ tum deröfver. De inom Igg-ön och Edsk-ön varande sund, hvilka nu endast äro tillgängliga för mindre båtar, kunde enligt den år 1793 af Hülphers utgifna beskrifning öfver Norrland i början af 1700-talet genomseglas med de af Gefle fiskerskap då begagnade skutor. På Edsk-ön är Drakberget beläget, hvaruti finnes en håla eller jättegröta med en inuti liggande äggformig sten, täckt med en större håll, troligen en lemning från rullstens-floden.

På Edskö-klubb, som med ett smalt sund är skild från Edsk-ön, är fiskeläge inrättadt af Gefle fiskerskap. Hålö-klubb och Lim-ön äro ock märkliga; på den sednare är Lotsstation inrättad. Äfven finnes der kalksten, som från hafsbotten uppsköljes af vågorna; kalken brännes på stället och behållningen är anslagen på lön åt Lands-höfdingen öfver Gefleborgs län.

På den Gefle stad tillhörande Testebo-mark, hvilken ligger i socknens södra del mot Geflefjärden, äro förstaden Strömsbro och fiskeläget Bönan belägna. Vid sistnämnda ställe är ock ett 62 fot högt fyrorn med stillastående sken uppbyggt, äfvensom å Båkhararne vid inloppet till Geflefjärden tvenne spirbåkar.

Några mineral eller andra grufvor finnas ej inom socknen undantagande den här ofvan omnämnda kalktäkt på Lim-ön. Den 1 $\frac{1}{2}$ mil från Gefle vid Hilleviks masugn belägna helsobrunn, som år 1711 upptogs af Häradshöfdingen Arosell och, efter förut af Archiatern Hjeme skedd undersökning af vattnet, år 1714 erhöll Kongl. privilegium, begagnas ännu årligen af en mängd sjuklingar, ehuru hvarken bostäder eller andra byggnader för de besökandes beqvämlighet der äro uppförde; troligt är att, om lämpliga anordningar i detta fall vidtogos, denna brunnsinrättning skulle vinna i anseende, särdeles om badinrättning vid den bredvid varande hafsviken därmed förenades.

Hille socken, som i forna tider hade egen pastor, hörde derefter såsom annex till Wahlbo, till dess den i början af 1600-talet derifrån skiljdes och anslogs som prabende åt äldste Lektorn vid Gefle Gymnasium.

Den 1 Maj 1861 upphörde genom innehafvarens afflyttning pastoratet enligt Kongl. resolution af den 27 Oktober 1859 att vara prbende och förvandlades i stället till regalt.

Socknen har 32 ^{47/240} oförmedlade mantal på en rymd af 50,426 tunnland eller 2,18 kvadratmil; dess inägor utgöra tillsammans 6,307 tunnland, skogs- och utmark 39,140 tunnland, mossar och myror 2,786 tunnland samt vatten 2,193 tunnland.

En gammal föga trovärdig sägen berättar, att socknen skall hafva fått sitt namn efter en jungfru Hilleborg, som på 1300-talet skall hafva uppbyggt den nyligen nedrifna gamla kyrkan, och anses den uti socknesigillet befintliga qvinnobild såsom ett bevis derpå.

Endast en landsväg löper genom socknen, nemligen den från Stockholm kommande stora kust-vägen, vid hvilken kyrkan är belägen, och hvarifrån man till Gefle har $\frac{2}{3}$ mil; på Sätra-åsen förgrenar sig denna landsväg till den genom Wahlbo gående så kallade bergslags-vägen.

Ehuru ny kyrka nu är under byggnad, förtjenar dock den gamla, som troligen var en af de äldsta i landet såväl för sin ålder som det orubbade skick, hvori den ända till sednaste tider bibehållits, att närmare vidröras. Den var 72 fot lång och 37 fot bred utan torn, och emedan den, som det tycktes, aldrig blifvit tillbyggd eller inuti undergått någon större förändring, bar den en sann prägel af forntida smak. Innertaket bestod af tvenne hvalf, det ena något lägre än det andra. Dessa hvalf, såväl som det öfver vapenhuset befintliga, bibehöllo ännu sina katholska målningar från Jacob Ulfsons tid, föreställande de första kyrkofäderna med namnen utsatta under de särskilda bilderna, såsom S:t Augustinus, S:t Hieronymus m.fl.; öfver koret voro de fyra Evangelisterna äfvensom åtskilliga scener ur kyrkohistorien afbildade; men sidoväggarne, ehuru det syntes att äfven de varit fulla af målningar, hade på sednare tid blifvit hvitlimmade. Ofvanför altaret var ett skåp, 3 alnar högt och 4 alnar bredt, som uppslaget bestod af tvenne afdelningar med femton förgyllda bilder, under hvilka stod i svårläst något utnött munkstil namnen S:t Marcus, S:t Maria Magdalena, S:t Maria Jose, Christus, S:t Johannis, S:t Elisabeth, S:t Olaus, S:t Henric Biskop, i ena afdelningen, och i den andra S:t Andreas, S:t Gertrud, S:t Bartholomäus, S:t Jacobus. Då skåpet ihopslogs, syntes på andra sidan sju målade munkbilder, tre på ena och fyra på den andra afdelningen. Predikstolen var prydd med Evangelisternas bilder och ofvanom densamma var ett kolossalt crucifix anbringadt, omgifvet af smärre figurer och inskrifter i munkstil på fotens fyra sidor. Bredvid predikstolen var anbringadt en gammal stor tafla, föreställande Frälsarens dop i Jordan.

På flera ställen inom socknen finner man ättehögar, såsom vid Trödje, Björke, Hille-by och vid Testebo-åns utlopp från fordom bibehållande namnet Avan, der år 1854 upphemtades från en af de derstädes befintliga åtta ättehögar en urna fylld med aska. Vid högens genomgräfning befanns ett öfre lager bestå af grus och smärre stenar, derefter större kullerstenar samt slutligen ett jordlager, som innehöll tydliga lemningar efter ett bål. Ofvannämnda urna, som fanns stående under en på större stenar hvilande häll, bevaras nu i Stads-museet i Gefle.

Af nedanstående tabell synes, att folkmängden inom socknen sedan år 1810 ökats med $\frac{72}{100}$. På sednare år har antalet af födde vanligen öfverstigit antalet af döde med 50.

Tabell öfver folkmängden för vart tionde år, från år 1810.

	Mankön.	Qvinkön.	Summa.
År 1810	733	778	1,778
» 1820	836	858	1,694
» 1830	890	946	1,836
» 1840	930	968	1,898
» 1850	1,143	1,189	2,332
» 1860	1,243	1,347	2,590

Landthushållning.

Jordbruket har härstädes på sista decenniet gått betydligt framåt, ty då förut endast den gamla odal-åkern njöt någon omvårdnad, men såväl den så kallade vretjorden som ängesmarken gemenligen försummades, och fingo bära sjelfvalladt hö, skötes åker och vretjorden numera gemensamt i två-skifte, då trädesjorden till stor del upptages af potater och ärter samt något hafre. Det som af åkern gödslas om våren för potates,

erhåller om hösten ingen ytterligare gödning, men den ogödslade delen förses med dylik, understundom ock med guano, der ladugårdsgödseln icke räcker till, hvarefter den besås med råg, och en mindre del med hvete. I Hvarfva prostgård och på Stigslund äfvensom på de hemman i Åbyggeby, som Oslättforss Bruk sjelf med sitt folk brukar, är cirkulations-bruk infördt, till följe hvaraf åkern är indelad i 4 à 5 skiften med vexlande vextföljder: 1:o höstsäd, 2:o klöfver, 3:o gödslad potatis eller rofvor, 4:o vårsäd, helst hafre och vicker, 5:o träda. Flera bönder hafva insett vinsten af att så sköta sin åker, och begynt efterfölja methoden.

Då för detta brukningssätt mera gödsel, än livad för det gamla brukningssättet behöfdes, är af nöden, har allmogen börjat att mera taga vara på detta för jordbrukaren så dyrbara ämne. Många försöka nu att draga all nytta de kunna äfven af den våta gödseln, som förr fick rinna bort. En stor del af vintern upptages derföre med jordkörning. Om hösten, innan jorden blifvit tillfrusen, hopföres myr- och dikesjord för att på vinterföret införas i gödselgropen, sedan dess förra innehåll blifvit utfördt på åkern eller nyvända vretplogar. På åkern upplägges en eller annan jordsträng, äfven medan jorden är ofrusen, dock egentligen blott der under en följd af flera år samma åkerbit blifvit begagnad till potatisland, och årligen erhållit gödsel. Så snart föret det medgifver, begynner körningen. Den upplagda feta åkerjorden köres på myr- eller myllig vretjord, som våren derpå skal besås med korn och höfrö för de följande årens höskördar; jord från vretarne, torf, dikesjord och dylikt föres i stället på åkern, hvarpå gödseln utköres på åker och vret, och den tomma gödselgropen fylles igen med dikesjord, myrjord och dylikt för att blandas med gödseln och året derpå utköras. I brist på annat att införa i gödselgropen för att användas på myr- och mossodlingar införas sand, hvarutaf här, som förr är nämndt, är riklig tillgång, och hvilken då året derpå utföres på myran, och gör den vextlig mången gång till en förvånande grad. Under fähusgolfven köres ofta sandjord, så att urin får genomluttra den, hvarigenom den blifver ganska tjenlig på myrjord. Förut brukade man knappt i mannaminne vända vretjorden; nu vändes den ofta och gödes för höskördar; åtminstone sker detta hvar 8:de eller 10:de år, allt efter som åbon har mer eller mindre att sköta.

Genom den större håg, som hos allmogen blifvit väckt att odla och rusta jorden, kan samma antal häst- och nötkreatur nu födas på de sönderdelade hemmanslotterna, som på de förr sammanhängande hemmanen. Hemmans-åboen kan ofta nog hafva säd ej blott för sitt hus, utan äfven till afsalu; men den mängd af uthedesrökar, som här finnas, gör att säd äfven måste köpas utifrån. På vretjorden sås vårsäd vid gödningen samt derefter höfrö.

Ängesmarken skötes ej alls, och lemnar ringa foder synnerligast efter torra vårar och af i allmänhet dålig beskaffenhet, ehuru jordmånen är temmeligen god, och innehåller mera svartmylla än åkern. Nyare jordbruks-redskap begagnas af jordbrukande ståndspersoner, men äro ännu ej införde hos allmogen.

Boskapsskötseln har äfven på sednare tider i jemnbredd med det förbättrade jordbruket förkofrats, så att numera mjölkförsäljning till Gefle lemnar Hillebonden en ganska god inkomst i synnerhet i de staden närbelägna byar, såsom Åbyggeby, Forss, Hvarfva m.fl. Smör och ost beredas ock till afsalu, ehuru i ringare qvantiteter; dock återstår ännu mycket att göra, innan boskapsskötseln blir en lönande handtering. Nötkreaturen få ännu nöja sig med sämsta fordret, sjelfvexande änges- och myrhö, halm och sörpning; det bästa höet skall hästen hafva. På våren griper en och annan till sädesgröpe för ladugården, ehuru detta sker njuggt och otillräckligt. På hösten lemnas för ladu-gården något ringa potatis, så vida skörden deraf varit god. Betesmarkerna, hvilka oftast äro aflägsnade $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ mil från hemmet, äro tillräckliga, ehuru till stor del uppfyllda af kärr, mossar och stenbunden skogsmark. Några byar såsom Trödje, Seljemar, Edskön och Oppala hafva rikt bete. Boskapsracen är i allmänhet dålig, och lemnar i afkastning hos allmogen omkring 300 kannor årligen. Vid kyrkoherde-bostället äro race-kreatur införde, och kan beräknas öfver 1,000 kannor på kon i årlig afkastning. Tjurkalfvar hafva härifrån blifvit af bönder uppköpta, så att det är förhoppning om, att äfven hos allmogen boskapsracen i framtiden skall blifva förbättrad.

Skogarne hafva redan sedan långt tillbaka blifvit plundrade och illa medfarna, så att flere hemman knappast hafva mera än till vedbrand; men då hemmanen i allmänhet hafva vidsträckta skogar, så äro ännu de flestas skiftes-lotter, i synnerhet de bortre, som till större del ligga $\frac{1}{2}$ mil och derutöfver från gårdarne, temligen väl behållna, och der finnes ej allenast skog till husbehof utan ock något till afsalu. Trödje, Oppala och Åbyggeby byar hafva näst Oslättforss och Hilleviks bruks- och landtbondeskogar de rikligaste skogstillgångar. Få storverksträd finnas numera, men af såg- och byggnadstimmer samt bräder säljes årligen för ungefär 100 à 150 R:dr R:mt på öreslandet jemte 30 à 40 famnar ved i de skogsrikare

byarne. Mårdäng, Hvarfva och Forss samt en del af Björke och Oppala byar sälja mest ved, emedan deras skogar ej tillåta flitig timmerhuggning och sågning. Dessa byars egare hafva för det mesta köpt skogslotter inom Hamrånge att afverka till bestridande af sine nödige penningeutfgifter och utskylder. Kolning begagnas ej mycket och mest utaf land-bönder; de sjelfegande bönderna kola endast för att tillgodogöra trädsckatar och vindfällen, som ej till annat kunna användas. Allmogen vårdar nu skogen med mera omsorg än förr.

På Oslättforss bruk äro åtgärder vidtagna för skogens framtida bestånd genom en i yrket kunnig person, så att tillräckligheten af skogs-effekter för brukets behof är fullkomligt tryggad.

Betydliga odlingar äro gjorda af Oslättforss å de stora myror och mossar, som omgifva det, både på södra och norra sidan. Så hafva på de 7 sista åren, 215 Tunmland moss- och myrjord der blifvit utdikade, brände och odlade, och af dessa ligga 119 $\frac{3}{4}$ Tunmland i ett sammanhang. Bruket, som hittills måst köpa flera hundra tunnor säd och flera tusen LU hö, skall troligen inom en ej långt aflägsen framtid producera båda delarne till sitt behof. Vid Stigslund är en odling af omkring 40 Tunmland upptagen och vid Hvarfva Kyrkoherdeboställe en dylik, om 10 ä 15 Tunmland. I Åbygge-by äro flera smärre odlingar påbörjade, likaså i Hille och Hvarfva byar på deras gemensamma utmark, Fäbodevallen Utnora; så äfven i Oppala och Björke byar, men i synnerhet å Trödje bys fäbodemark, $\frac{1}{2}$ mil från byn åt Seljemars-vägen, der många nya odlingslägenheter begynt bearbetas, och der en hel by i en framtid kan uppstå, såvida den vattensjuka trakten kan utdikas. Äfven nordvest om Trödje äro flera odlingar påbörjade. Man kan nästan antaga, att i denna socken på de sednaste tio åren mera jord genom dikning, odling och rödjning blifvit upptagen än på föregående 50 år. Dock återstår här i alla byar vidsträckta fält att odla. De s.k. Trödje murarne, hvilka äro belägna norr om Trödje by, och utgöras af myror, hvilka ej sakna tillräcklig afloppslutning mot hafvet, skulle utan alltför stora omkostnader kunna blifva fruktbärande på en vidd af ungefär 120 Tunmland. Seljemar, Igg-ön och Edsk-ön äro byar med mycken stenbunden mark, men der dock odlingslägenheter finnas. Ungefär midt i socknen emellan byarne Hille, Hvarfva, Björke, Oppala och Mårdäng äro tvenne sjöar, Hille- och Mårdängs-sjön belägna, som hafva hvardera sitt utlopp i hafvet, den förre åt Utnora fäbodar och den sednare åt Hilleviks masugn. Om dessa sjöar utgräfdes eller betydligt sänktes, så skulle flera hundra tunmland jord, som nu ligger vattendränkt, derigenom blifva odlingsbar. Fråga härom har varit å bane, och kostnadsförslag blifvit af n. v. Öfvesten S. P. Bergman upprättadt; men saken har tills vidare afstannat genom motstånd af Hilleviks bruksegare, som dock i dessa byar innehar nära nog halfva arealen. I Åbyggeby äro odlingsmarker både på södra och norra sidan, och på Oslättforss stora recognitions-hemman Stenmark finnas ännu sådana till betydlig vidd.

Bergs-rörelse.

Oslättforss jernbruk, beläget på recognitions-hemmanet Stenmark, der Lundbygge-sjön uttömmar sitt vatten i Testebo-ån, 2 mil från Gefle nära gränsen emot Wahlbo socken, privilegierades för bergsfogden Johan Röök den 8 Februari 1697 på en hammare och 2 härdar med köpetackjerns-rätt från Vesterbergslagen. Bemålde Röök erhöll sedermera under den 7 november 1701 Bergskollegii privilegium att anlägga ytterligare 1 hammare och 2 härdar med förbehåll likväl, att detta verk skulle förses med kol från allmänningen, och att de vanliga kolböndema ingalunda skulle dragas från de angränsande bruken i synnerhet Hille och Tolfforss. Enligt ofvannämnde privilegium anlades år 1701 en hammare, Nyhammaren kallad, på hemmanet N:o 1 Införå i Wahlbo socken. År 1710 fanns vid Oslättforss en smedja för förfärdigande af jernlavetter. Då arbetet därmed upphörde, anlades enligt Hiilphers 1723 manufaktur-smide; derefter byggdes spikhammare 1724, hvilken nedlades redan 1726. År 1777 den 5 December privilegierades ett manufaktur-verk, bestående af en större svans- eller knipphammare för en stock jemte erforderlig klippsax och dubbel ässja, till förädling af 300 SkU eget eller köpt stångjern. Genom resolution den 30 Maj 1781 privilegierades härstädes 100 SkU ämnes-smide grundadt på köpetackjern, som hitflyttades från Wiby uti Westmanland; och skulle ämnes-smidet begagnas för det nyss nämnde 1777 anlagda manufaktur-verket. År 1803 skall detta bruk blifvit taxerad till 12 SkU hammarskatt.

Bruket består för närvarande af 5 stångjems-hamrar med 5 härdar, hvaraf 3 af hvardera vid gamla bruket och 2 af hvardera vid Nyhammaren, samt 6 spikhamrar med 2 härdar. Den femte härden och hammaren äro anlagde enligt Bergs-kollegii tillstånds-bevilling af den 7 Juni 1855. Smedjan med 3 hammare och 3 härdar är nybyggd af sten. Stångjernstillverkningen, som drifves efter tysksmidemetoden med oinskränkt smides-rätt emot erläggande af $\frac{1}{2}$ SkU per 100:de i hammarskatt, utgör i medeltal 4,200 SkU, och spiktillverkningen per medium 300 SkU. Vid Bommarsbo masugn i Norrberkes socken af Dalarne tillverkas tackjemet af egne malmer från Bispbergs grufvor i Sätters socken samt Ostanbergs och Båtgrufvorna i Tuna socken af Stora Kopparbergs Län; tackjemet hitföres dels landsvägen öfver Bispbergs grufvor och Thorsåker och dels å jernväg öfver Korsnäs till Gefle.

Tillräckligt kolfång för brukets behof erhålles på egen skog, för hvars bestånd ändamålsenliga åtgärder äro vidtagna, så att äfven för kommande tider skogstillgången till brukets behof såväl af kol som andra skogs-effekter är fullt betryggad.

Vid bruket finnas föröfrigt:

2 Sågar med hvardera med 1 ram och kantinrättning.

1 Såg med 2 ramar och kantinrättning.

1 Mjölqvarn med 2 par stenar.

1 Tegelbruk å hemmanet N:o 3 i södra Åbyggeby.

1 jordegendom besitter bruket:

inom Hille socken $64 \frac{1}{8}$ öresland;

inom Wahlbo $21 \frac{3}{8}$ öresland och

inom UGGLEBO $9 \frac{5}{12}$ öresland,

tillsammans utgörande $94 \frac{11}{12}$ öresland, deraf Stenmarks, Införrå och Lång-sjö hemman äro från rekognitions-natur till skatte inlöste.

Hilleviks masugn, belägen vid Björkeåns utlopp i Hillebruksfjärden, anlades på 1650-talet, och egdes enligt Bergmästar Simsons relation af år 1686 af Tolfforss- och Forsbacka-verken gemensamt, men tillföll vid den år 1731 anställda delning mellan dessa verk det förstnämnda. År 1752 skiljdes Hilleviks masugn från Tolfforss, och lades genom köp under Hargs bruk i Roslagen, hvilket masugnen allt sedan sistnämnde år tillhört. Masugnen taxerades under den 26 November 1692 till 13 LU för hvarje blåsningsdygn. Malmtillgång erhålles utur Hargs egande lotter i Dannemora grufvor. Malmen ökas stundom genom brukets egen brytning i Björsta grufva i Stockholms Län; men denna grufvas malm har aldrig blifvit begagnad till tackjern för det s.k. Wallon-smidet. Malm- och tackjernsforslingen emellan Harg och Hillevik sker uteslutande sjöledes. Ungefärliga medel-tillverkningen af tackjern kan upptagas till 1,500 SkU årligen.

Vid masugnen finnes en skattlagd mjölkvam med 1 par stenar och en husbehofs-såg med en ram.

Till masugnen höra för öfrigt $53 \frac{19}{24}$ öresland skattejord, af hvilka $3 \frac{1}{8}$ öresland ligga inom Hamrånge socken; af de öfriga, som alla äro belägne i Hille, utgöra $2 \frac{1}{2}$ öresland det från rekognitionsnatur inlösta hemmanet Sältdala.

Öfrige verk och inrättningar.

Inom socknen finnas 23 skattesågar nemligen 3 vid Trödje, 2 vid Björke, 1 vid Hvarfva, 1 vid Stig, 1 vid Forss, 5 vid Åbyggeby, 3 vid Oppala, 3 vid Oslättforss, 1 vid Hillevik samt 1 vid Mårdäng; 3 mjölqvarnar nemligen vid Stig, Forss och Testebo. Vid Stig eller Stigslund, som det numera vanligen benämnes, finnas dessutom 1 snusqvarn och 1 klädesfabrik; här har äfven en krutstamp varit belägen, men hvilken nu är nedlagd. Tegelbruk äro anlagde vid Stig och Åbyggeby.

Binäringar.

Binäringar utgöras förnämligast af strömmings samt annat fiske, som idkas egentligen af den del af allmogen, som bor vid hafskusten, och afyttras i synnerhet strömming i ej obetydlig kvantitet till Gefle. Dessutom lemna kolning för bruken samt en inskränkt varuforsling någon biförtjenst.

Djurfångst och jagt kan sägas vara nästan ingen. Skadedjur äro af samma arter som omnämnas i beskrifningen öfver Wahlbo, och blifva sällan ofredade.

Allmänna kassor.

Kyrko-kassan, som 1857 utgjorde 9,900 R:d R:mt, har genom den påbörjade nya kyrkobyggnaden nästan alldeles medtagits.

Fattig-kassans närvarande kapital, som är utlånadt, utgör 5,000 R:dr, och får ej understiga 4,500 R:dr. Sparbankens grundkapital är 7,800 R:dr, och hittills skedde insättningar uppgå till ungefär lika summa. På sednaste åren hafva få insättningar skett.

Uddemantals-kassans kapitalbelopp är nu 7,800 R:dr. Dess medel skola användas till uppsättande af båtsmän i krigstid, men under tiden få rotehållame vid mera kännbara roterings-onera någon hjälp ur densamma enligt erhållen resolution för hvarje gång af Landshöfdinge-embetet, under hvars uppsigt kassan står.

Sockne-magazinet är egentligen en låne-anstalt, hvars sädes-belopp utgör 28 tunnor råg och 238 tunnor korn samt i kontant 93 R:dr R:mt.

Skolväsende.

Af ålder undervisades barnen så godt det kunde ske af gummor och andra ålderstigna inom byarne. År 1823 lät dåvarande egaren till Oslättforss bruk, Krigs-Rådet P. Strömbäck, en uppmaning utgå till församlingen att genom insamlingar bilda en skolfond för inrättande af en ordentlig skola, hvarjemte han lade grunden dertill genom en donation af 900 R:dr R:mt. Åren 1824 och 1825 lät densamme på sin enskilda bekostnad uppföra det nuvarande skolhuset i närheten af kyrkan. Till år 1849 var Bruks-predikanten å Oslättforss lärare i den sålunda inrättade skola, och aflönades till det mesta af bruksegaren; men då sistnämnde år bruket öfvergick till annan egare, upphörde detta förhållande, och sedan dess har en examinerad lärare vid den vid samma tillfälle af församlingen inköpta skolan varit anställd jemte en ambulatorisk lärare i de norra byarne.

Vid Oslättforss finnes äfven en fast skola, hvarest Brukspredikanten är lärare.

I sockneskolan omvexlar barnens antal emellan 50 till 80 och någon gång derutöfver; i norra byarne från 20 till 30, dock finnas åtskilliga barn, som undervisas hemma af föräldrarne.

Fattigvård.

Denna är inrättad i enlighet med Kongl. fattigvårds-stadgan. Förr brukade de fattige försörjas genom kringgång i byarne. Nu inackorderas de, som ej kunna hjälpa sig sjelfva hos, enskilde personer, och en stor del fattiga åtnjuta årligt eller månadligt underhåll ur fattigkassan. Ehuru man ej kan säga, att de fattigas antal på sednare åren ökats, har dock utgifterna för deras underhåll betydligt stigit till följe af ökade fordringar af dem, som åtaga sig vården om hjälplösa fattiga; ty fattighus finnes här ej, så att utom räntan på fattigkassans kapital samt de årliga sammanskotten på bröllop, graföl m.m. som pläga uppgå till 75 à 90 R:dr man dock årligen af församlingen för de fattiges underhåll nödgas uttaxera emellan 600 och 700 R:dr. Antalet af dem, som åtnjuta helt underhåll, är för närvarande 3 gamla män samt 2 värnlösa gossar och 4 flickor; dessa äro inackorderade. De som åtnjuta mindre understöd äro 1 man, 9 qvinnor samt inackorderade 2 gossar och 1 flicka, hvilka sjelfva till sitt underhåll kunna bidra.

Boställen.

Kyrkoherde-bostället Hvarfa N:o 3, hvars åbyggnader på sednaste 30 år till större del blifvit nybyggde, har omkring 70 tunnland öppen jord och betydliga odlingslägenheter. Under det Hille var förenadt med Wahlbo socken lærer detta boställe varit i stor fara att få sina ägor helt och hållet förskingrade; ty genom Härads-Rättens utslag den 12 November 1678 återvanns under prestbordet ej mindre än 5 öresland 9 penningland gammal kyrkojord i Hvarfva, som längre tid sedan på obekant sätt kommit derifrån.

Åt Komminister äro endast bostad och några mindre vretar i Hille by upplätne.

Diverse onera.

De natura persedlar och kontanta medel, som i socknen utgår till dess Embets- och Tjenstemän, gör årligen en sammanräknad summa af 4,055 R:dr R:mt.

Skjutsskyldigheten är här kännbar, då från socknens gästgifveri årligen utgå nära 2,000 hästar. Äfven vägarne äro kostsamma, men de underhållas i allmänhet väl. Från kronoskjuts är Socknen befriad med undantag af vid hastigt påkommande skjutser, då den åligger att prestera 4 à 5 hästar. Socknen besväras årligen af inqvarteringar dels vid Fernebo kompanis och dels vid Gefle stads, och Wahlbo sockens beväringmansmarsch till och ifrån mötesplatsen Mohed.

Båtsmans-rotarne inom socknen äro 8 af 1:sta Norrlands kompani. Hvarje båtsman har olika efter sitt kontrakt och ackord med rotehållame; dock består dess hemkall vanligen af 2 à 3 R:dr, 1 tunna råg, 1 tunna korn, 1 LU torrt kött, 1 LU smör, 30 à 40 LU hö samt några LU halm till ko-föda, fri vedbrand och lagliga hus med potatisland. Vid hvarje utkommending skall båtsman af roten utrustas med skjorta, skor, strumpor, halsduk och mössa. Kronan består hvartannat år tröja, väst och byxor samt under längre kommendingar skor och strumpor.

Statistiska tabeller öfver

Provinsen Gestríkland.

Lit- te- ra.	Folk mängd				Oformadlade mantal.				Å hemmanen varande serskilda lägenheter.					
	erläggande mantalspenningar		från mantalspenningar befriade		Frälse.	Skatte.	Krono.	Summa.	Sol- dat- torp.	Bås- mans- torp.	Jord- torp.	Bäck- stugor.	Åsöndra- de lägen- heter	
	man køn.	qvin køn.	man køn.	qvin køn.									för all- tid.	för viss tid.
Hille socken	637	693	606	654	2,590	31 ¹⁶⁷ / ₂₄₀	$\frac{1}{2}$	32 ⁴⁷ / ₂₄₀	—	8	47	126	3	60
Wahlbo d:o	1,318	1,302	1,198	1,398	5,216	57 ⁵¹ / ₈₀₀	$3 \frac{3}{10}$	62 ⁴³ / ₈₀₀	—	19	44	387	7	279
Hedesunda d:o	975	1,017	963	1,076	4,031	61 ² / ₂₀	$1 \frac{1}{3}$	70 ⁷ / ₄₀	51	—	7	269	1	220
Fernebo d:o	725	839	660	774	2,998	46 ¹³⁹ / ₁₉₂	$2 \frac{1}{10}$	55 ¹⁹¹ / ₉₆₀	35	—	79	165	2	—
Årsunda d:o	427	469	493	498	1,887	26 ¹⁰⁹ / ₁₂₀	$\frac{3}{8}$	27 ⁶¹ / ₁₂₀	18	—	21	45	12	78
Thorsåker d:o	1,242	1,309	1,184	1,291	5,026	57 ⁷ / ₂₀	$2 \frac{3}{10}$	60 ³ / ₂₀	41	—	2	219	20	60
Ga { moderförsamling.....	1,182	1,201	1,141	1,301	4,825	65 ¹³ / ₃₀	$1 \frac{11}{30}$	66 ²⁹ / ₆₀	36	—	26	11	83	37
Ofvansjö d:o { Högbo kapell.....	269	258	263	271	1,061	9 ¹ / ₈	—	9 ¹ / ₈	6	—	5	5	27	6
Gc { Jäderbo d:o.....	424	419	417	439	1,699	10 ²³⁹ / ₂₄₀	—	10 ²³⁹ / ₂₄₀	12	—	14	2	36	9
Ha { moderförsamling.....	1,096	1,166	1,082	1,217	4,561	7 ⁷¹ / ₁₂₀	$1 \frac{47}{120}$	37 ²³⁹ / ₂₄₀	57	—	158	75	13	46
Ugglebo d:o { Åmots kapell.....	326	334	403	463	1,526	2 ¹⁰⁹ / ₁₂₀	—	3 ¹⁵ / ₁₂₀	5	—	87	25	2	5
Hamrånge d:o	621	641	544	615	2,421	27 ⁷³¹ / ₇₆₈	$1 \frac{7}{16}$	31 ⁵⁵¹ / ₃₈₄₀	—	11	42	158	4	66
Gefle stad { underl. hemman o. lägenheter Staden med Strömsbro förstad	2,906	3,730	1,870	2,038	10,544	—	$8 \frac{19}{40}$	8 ¹⁹ / ₄₀	—	—	—	—	—	—
Summa	12,148	13,378	10,824	12,035	48,385	406 ¹¹⁵⁹ / ₁₉₂₀₀	$23 \frac{61}{240}$	475 ¹⁰¹ / ₂₅₆	261	38	532	1,487	210	866

Lit- te- ra.	Folk mängd				Sum- ma.
	erläggande mantalspenningar		från mantalspenningar befriade		
	man køn.	qvin køn.	man køn.	qvin køn.	
A	637	693	606	654	2,590
B	1,318	1,302	1,198	1,398	5,216
C	975	1,017	963	1,076	4,031
D	725	839	660	774	2,998
E	427	469	493	498	1,887
F	1,242	1,309	1,184	1,291	5,026
Ga	1,182	1,201	1,141	1,301	4,825
Gb	269	258	263	271	1,061
Gc	424	419	417	439	1,699
Ha	1,096	1,166	1,082	1,217	4,561
Hb	326	334	403	463	1,526
I	621	641	544	615	2,421
Ka	2,906				10,544
Kb	1,870				2,038
Summa	12,148	13,378	10,824	12,035	48,385

Lit- te- ra.	Ågoslagens areal i kvadratrefvar.						Summa areal i Tunnland.
	Åker och jord i cirkulation.	Naturlig ängsmark.	Skogsmark och impediment.	Mossar och myror.	Vatten.	Summa.	
A	11,486,3	23,832,4	219,185,3	15,600,3	12,281,3	282,385,6	50,426
B	26,325,5	51,823,1	397,345,3	64,427,8	47,137,5	587,059,2	104,832
C	17,069,2	60,162,6	325,209,3	58,907,1	102,700,6	564,048,8	100,723
D	14,162,4	52,231,2	238,420,9	37,915,7	54,556,2	397,286,4	70,944
E	10,822,7	32,429,0	153,864,8	24,455,4	39,875,3	261,447,2	46,687
F	32,293,9	45,775,0	344,454,3	28,226,2	44,385,8	495,135,2	88,417
Ga	28,383,7	61,738,3	335,075,5	26,510,7	55,545,4	507,253,6	90,581
Gb	5,264,5	13,129,7	81,004,6	16,123,0	8,983,0	124,504,8	22,233
Gc	8,934,1	25,535,0	100,168,6	19,089,6	5,223,1	158,950,4	28,384
Ha	23,325,4	69,301,5	489,670,5	43,073,5	55,958,7	681,329,6	121,666
Hb	3,722,1	65,058,5	374,762,8	37,682,6	13,130,8	494,356,8	88,278
I	3,154,7	26,084,6	308,296,6	38,297,3	62,523,6	438,356,8	78,278
Ka	11,536,4	2,116,8	35,090,8	1,416,8	541,6	50,702,4	9,054
Kb	—	—	—	—	—	—	301
	196,480,9	529,217,7	3,402,549,3	411,726,0	502,842,9	5,042,816,8	900,804

Utsäde i kubikfot.						
Hvete.	Råg.	Korn.	Blandsäd.	Hafre.	Ärter.	Potatis.
63,0	1,579,0	1,525,0	—	623,0	101,0	4,386,0
105,0	2,390,2	2,342,3	63,1	4,032,0	168,0	10,590,3
119,3	2,600,7	2,395,8	297,3	729,9	252,4	7,027,3
6,3	2,094,3	1,271,4	12,5	1,364,3	109,5	2,719,7
61,7	1,280,1	1,507,0	258,3	2,693,5	177,1	3,729,6
157,5	2,381,4	1,858,5	1,014,3	6,274,8	296,1	10,250,1
64,4	3,109,3	2,842,2	1,708,1	5,325,8	407,6	6,425,8
8,9	480,3	412,6	255,0	773,2	55,0	944,9
12,6	581,3	514,3	336,8	947,3	83,5	1,130,7
6,3	2,105,8	2,676,5	1,126,5	2,921,2	335,5	3,049,2
—	495,2	635,1	187,7	241,2	36,4	1,537,2
—	1,033,3	1,518,4	311,8	1,197,0	12,6	3,045,5
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
605,0	20,130,9	19,499,1	5,571,4	27,123,2	2,034,7	54,836,3

Lä- te- ra.	Medelafkastning för fem år sedan utsädet är afdraget.							Potatis.
	Hvete.	Råg.	Korn..	Blandsäd.	Hafre.	Ärter.		
A	504,0	11,053,0	10,675,0	—	3,751,0	539,0	30,727,0	
B	1,000,2	19,133,2	17,495,1	422,1	23,643,9	1,226,9	80,508,2	
C	1,124,5	20,813,1	16,880,7	1,480,0	3,239,5	1,312,4	49,036,4	
D	37,8	18,257,5	10,665,5	75,6	7,919,1	913,5	26,139,2	
E	352,8	8,163,2	8,088,9	1,411,2	12,382,7	740,8	24,399,9	
F	1,020,6	13,538,7	7,749,0	4,044,6	25,130,7	1,184,4	61,500,6	
Ga	1,342,1	24,081,5	17,047,1	8,545,6	21,484,4	2,046,4	50,919,4	
Gb	181,1	3,367,3	2,484,8	1,275,7	3,099,6	279,5	7,560,0	
Gc	211,0	4,069,6	3,074,2	1,684,9	3,802,0	421,4	8,103,5	
Ha	25,2	11,378,2	13,743,5	6,062,5	15,285,4	2,022,3	21,659,4	
Hb	—	2,832,0	2,851,0	954,6	1,171,8	201,6	11,453,4	
I	—	7,226,0	9,112,8	2,182,9	9,575,8	75,6	23,968,4	
Ka	—	—	—	—	—	—	—	
Kb	—	—	—	—	—	—	—	
	5,799,3	143,913,3	119,867,6	28,139,7	130,485,9	10,963,8	395,975,4	

	Underhållne Kreatur.							Jembruk.		
	Hästar.	Oxar.	Kor.	Ung- boskap.	Får.	Getter.	Svin.	An- tal. här- dar.	An- tal. här- dar.	Medium af årlig tillverkning stång- och ämnesjern. Centner.
	335	71	1,201	206	1,298	305	204	1	5	14,138
	644	153	2,241	665	1,625	523	501	3	14	37,453
	671	108	1,961	826	1,303	2,542	607	—	—	—
	480	175	1,133	407	1,559	160	380	2	12	32,303
	224	33	768	253	880	214	179	—	—	—
	520	86	1,074	336	1,263	208	325	4	9	32,209
	668	212	2,246	606	2,422	111	296	2	6	9,643
	145	52	401	115	387	332	46	1	4	6,264
	218	55	679	181	687	292	91	1	4	17,392
	613	128	1,689	500	2,101	1,141	284	2	6	13,630
	136	2	444	121	424	963	90	1	4	14,234
	302	33	1,096	230	1,123	500	172	3	12	30,218
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	4,956	1,108	14,933	4,446	15,072	7,291	3,175	20	76	207,484

Lit- te- ra.	Uppskattadt värde för bevilning.								Bevilning.							
	R.dr.		öre.		R.dr.		öre.		Personlig skyddsafgift.		Af jordbruket.		Af bergverken, manufakturverk och inrättningar.		All annan efter II Art. i Bevilnings- förordningen.	
	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.
A	541,001	76	384	74	167	95	368	69	233	45						
B	1,176,273	98	717	10	353	54	828	69	476	9						
C	310,593	24	522	82	323	89	3	71	129	90						
D	956,701	50	422	89	328	71	657	60	358	61						
E	139,690	—	244	68	133	84	3	12	67	77						
F	760,740	50	671	32	430	57	439	89	310	57						
Ga	748,615	—	731	20	278	28	415	61	752	84						
Gb	250,378	—	152	—	53	93	196	43	126	25						
Gc	406,763	—	240	60	109	40	342	92	92	75						
Ha	670,461	54	610	9	223	50	345	92	690	20						
Hb	504,297	—	170	79	35	6	468	45	1,633	26						
I	720,966	—	377	80	136	47	577	—	404	73						
Ka	} 5,466,466	45	1,908	40	4,693	94	772	67	17,271	84						
Kb																
	12,652,947	97	7,154	43	7,269	8	5,420	70	22,548	26						

Lit- te- ra.	Bergsmans- hamrar.		Summa tillverkning stång- och ämnesjern. vid järnbruk och bergsmanshamrar.		Brukens masugnar.		Bergsmans- hyttorne.		Summa tillverkning tackjern vid masugnar och hyttor.		Jernmalms- grufvor.		Alla öfrige inrättningar och lägenheter.	
	Antal.	Centner.	Antal.	Centner.	Antal.	Centner.	Antal.	Centner.	Antal.	Centner.	Antal.	Centner.	Antal.	Centner.
A	—	—	1	8,925	—	—	—	—	8,925	—	—	—	—	44
B	—	—	2	37,453	—	—	—	—	—	—	—	—	—	101
C	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
D	—	—	2	32,303	—	—	—	—	31,596	1	5,762	—	—	11
E	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
F	11	14	4	46,813	4	96,064	4	21,773	117,837	16	130,346	—	—	8
Ga	6	7	—	20,091	—	—	2	10,513	10,513	—	—	—	—	61
Gb	—	—	—	6,264	—	—	—	—	—	1	1,056	—	—	3
Gc	2	4	—	22,880	—	—	1	7,377	7,377	—	—	—	—	5
Ha	—	—	2	13,630	2	14,515	—	—	14,515	—	—	—	—	26
Hb	—	—	1	14,234	1	17,325	—	—	17,325	—	—	—	—	9
I	—	—	1	30,218	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47
Ka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kb	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	19	25	13	238,024	7	39,663	18	208,088	137,164	348	168,425	39,663	208,088	137,164

	Clerecie- statens underhåll.		Fattig- försörjning.		Skjuts.		Våghållning.		Diverse onera.		Summa å alla föregående afgifter.	
	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.
	2,567	20	611	20	3,884	25	3,220	—	1,499	75	20,587	98
	5,028	15	373	50	1,457	65	3,143	11	1,213	98	28,567	44
	4,307	75	882	47	950	59	1,053	61	3,429	—	26,199	40
	4,575	82	2,623	43	1,970	53	887	22	2,243	81	28,669	5
	2,171	95	200	—	769	57	2,278	—	4,036	25	15,547	86
	4,444	—	760	58	1,744	—	1,236	—	2,254	39	30,149	30
	5,269	98	667	50	3,092	50	4,564	75	6,363	—	36,399	56
	787	20	94	75	563	75	663	25	945	—	5,586	20
	1,013	14	110	—	550	—	770	—	1,135	50	7,900	58
	3,514	60	1,984	—	1,507	—	1,187	50	980	—	19,197	95
	940	—	249	25	144	—	97	—	54	—	6,017	4
	2,552	77	500	—	3,684	—	3,497	4	1,956	37	20,992	77
	6,372	70	10,422	46	89	36	1,918	15	14,015	55	61,915	5
	43,515	26	19,479	14	20,407	20	24,515	63	40,126	60	307,730	18

Lit- te- ra.	Ständiga räntor.								Kostnad för rotering.	
	Jordeboks och hemmantals ränta.		Krontionde.		Mantals- penningar.		Tionde och räntor af Bergverken, verk och inrättningar.		R.dr.	öre.
	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.	R.dr.	öre.
A	3,836	84	1,213	47	529	56	1,108	89	961	99
B	6,619	19	2,071	83	983	10	3,559	31	1,742	20
C	6,861	61	2,520	73	726	57	—	—	4,486	75
D	5,323	99	2,026	35	589	82	3,359	65	3,300	62
E	3,088	57	712	46	328	56	—	—	1,513	9
F	6,084	84	2,287	84	904	55	4,340	84	4,239	91
Ga	6,814	10	2,384	6	682	47	854	54	3,528	73
Gb	967	23	360	3	141	89	20	82	513	67
Gc	1,168	29	600	15	224	55	853	34	689	94
Ha	1,558	94	2,187	5	815	11	516	84	3,077	20
Hb	993	16	136	39	225	33	652	15	218	20
I	3,481	11	1,193	22	352	70	996	76	1,282	80
Ka	} 398	78	—	—	2,455	32	—	—	1,595	88
Kb										
	47,196	65	17,693	58	8,959	53	16,263	14	27,150	98

Handskriftens avvikelser.

På sidan 9 före det stycke som inleds med *Af nedanstående tabell synes,*

Idoghet och hvad man säger "vara om sig" äro hos denna sockens befolkning framstående drag. Socknens närhet till Gefle, har ej här som oftast är fallet i de socknar som gränsa intill städer, framkallat en mängd med lifvet i de sednare öfverensstämmande förändringar, men haft det goda med sig att man finner folket mera hyfsat, än som annars är fallet med allmogen. Lefnadssättet är enkelt och födan tarflig, och sedan superiet till stor del upphört, har fattigdomen förminskats och en viss välmåga är nu att finna äfven hos utanvidsfolket, som gör sig goda förtjenster, såväl i Gefle, som inom socknen.

Bröllopen hållas ännu 3 à 4 dagar, dock icke allmänt, vigsel sker ej i kyrkan, utan antingen hos brudfolket eller i prestgården. Barndop förrättas ofta i kyrkan; midt i vintern kan barnet föras dit, samma dag som det är föddt. Danser och lekar hafva nu sedan läseriet slagit rot inom socknen, nästan alldeles upphört. Ungdomen är fallen för sång och öfvar sig sjelf byavis däri.

Grannskapet till staden har medfört förändringar i klädedrägt, hvaruti nu mången öfverflödar. Hemväfda kläder försvinna och utbytas mot köpta. En och annan gammal man synes ännu begagna de forna långtröjorna af hvitgrått vadmal, men eljest har sockendräkten nästan helt och hållet fått gifva vika för stadsmodet. Förr sågs männen ofta begagna röda yllemössor, nu högst sällan. Skor med silfverspännen äro bortbytta mot stöflar och galoscher.

Qvinnorna bruka ännu temligen allmänt mössor och stycken, men de yngre hustrurna börja dock nu bära halsdukar, silkessjaletter på hufvudet. Korta kjortlar med rynkor hafva utlefft sin tid och nu begagnas i stället endast långa klädningar och klädesrockar.

Lynnet är vekare än hos skärgårdsbor i allmänhet, och sederna hafva på sednare åren betydligt förmildrats; härtill har väl det förminskade superiet bidragit. Då man för få år tillbaka passerade Trödje gästgifvaregård var det endast med vedervilja man der qvarstannade den tid som behöfdes för skjutsombyte, så omgifven som man då var af öfverlastade och väsnande personer. Detta förhållande har nu alldeles upphört, allt går stilla och ordentligt tillväga och de resande bemötas med höflighet. Den lyckliga förändring som på detta ställe föregått nämndes, såsom först i ögonen fallande, men öfverallt inom socknen hafva sederna förbättrats, nykterhet och arbetsamhet råder, och den stigande välmågan bevittnas deraf att det numera högst sällan kommer ifråga att bonden säljer sitt hemman till underpris, som förr ofta var fallet, hvaremot flera lägenheter på sednare åren öfvergått från herremän till allmogen.

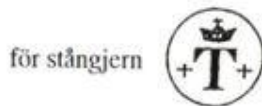
Skulle man försöka att förklara orsaken till den märkbara förändring, som med denna församling försiggått på sednare tid, så om också den nya brännvinslagstiftningen, nykterhetsföreningarna, en mera nitisk polis-styrelse m.m. härtill haft sin kraft och verkan, så lider det ock intet tvifvel att ju icke den här, redan för 3 decennier tillbaka, uppväckta andeliga rörelse mycket och kanske mest härtill bidragit. I Hillefolkets lynne ligger redan en varm känsla för religionen, denna känsla af gudfruktiga och redligt menande personer väckt till lif, utvecklade snart denna rörelse, som så småningom spriddes inom hela församlingen, af hvars presterskap, den under hela sin tillvaro blifvit gynnad, vårdad och underhållen, och derföre ej öfvergått till några från Statskyrkan afvikande läror, utan alstrat en af goda frukter betecknad religiositet.

På sidan 9 i *Tabell öfver folkmängden* finns även uppgifterna:

År 1800	Mankön 686	Qvinkön 728	Summa 1314
År 1859	Mankön 1220	Qvinkön 1287	Summa 2407

På sidan 14 före *Vid bruket finnas föröfrigt:*

Bruket stämplat äro trenne, nemligen

hvilken sistnämnda stämpel utgör brukets gamla stångjernsstämpel.

På sidan 14 är stycket *I jordegendomen besitter bruket*: utbytt.

Under bruket lydande hemman och lägenheter äro:

Inom Hille socken:

Stenmark No 1 om 51 $\frac{11}{24}$ öresland,

Skarfven No 1 om 1 öresland,

Södra Åbyggeby No 2, 3 om 7 $\frac{2}{3}$ öresland,

Forss No 2 om 4 öresland, utgörande tillsammans 64 $\frac{1}{8}$ öresland.

Inom Wahlbo socken:

Införå No 1 om 21 öresland,

och Lund sssss 2 om $\frac{3}{8}$ öresland, tillsammans 21 $\frac{3}{8}$ öresland.

Inom UGGLEBO socken:

Långsjön No 1 om 8 $\frac{1}{3}$ öresland och

Östby No 7 om 1 $\frac{1}{12}$ öresland, tillsammans 9 och $\frac{5}{12}$ öresland.

Stenmarks, Införå och Långsjö hemman äro till skatte inlöste från recognitions natur, alla öfrige hemman äro af kronoskattenatur. Södra Åbyggeby No 2 och 3 äro under eget bruk.

På sidan 14 är sista stycket utbytt.

Till masugnen höra för öfrigt följande hemman:

Inom Hille socken, kronoskattehemmanen Trödje No 3 om 2 $\frac{2}{3}$ öresland,

Björke No 2,3,5,8 och sub 8 om 23 öresland,

Hilleby No 1, sub 1 och 3 om 11 $\frac{1}{2}$ öresland,

Oppala No 1, 2, sub sub 2, sub 6, och 7 om 11 öresland,

samt recognitionshemmanet Sältdala om 2 $\frac{1}{2}$ öresland tillsammans utgörande 50 $\frac{2}{3}$ öresland.

Inom Hamrånge socken, kronoskattehemmanet Åbyn No 13 om 3 $\frac{1}{8}$ öresland.

På sidan 15 i slutet av avsnittet *Binäringar*.

Tjenstemän och betjening, samt deras löneförmåner. Kyrkoherde, hvilken för sin tid har ackord med socknen, och åtnjuter utom boställe och jura stolae i ett för allt, kontant _____ 1644:-

Komminister, som utom boningshus, samt några smärre jordlägenheter erhåller lön efter gamla författningen, utgående in natura i 14 tunnor säd, däraf 6 af Pastor, 2 tunnor strömming, 3 kolleker, matskatt, samt kontant 100 R:dr, och kan dess hela lön uppskattas till _____ 880:-

Klockare, hvars lön är 8 tunnor säd, $\frac{1}{2}$ tunna strömming, samt något mindre sportler _____ 140:-

Skollärare i fasta skolan med omkring 175 R:dr kontant, 10 tunnor säd samt dessutom rum, ved och potatisland _____ 325:80

En ambulatorisk skollärare, jemte rum och ved _____ 120:-

Brukspredikanten vid Oslättforss bruk, som tillika är skollärare derstädes, aflönas af bruket med 300 R:dr jemte fritt vivre samt några sportler _____ 600:-

Länsman kontant af staten _____ 850:-

Fjerdingsman _____ 150:-

Magasinsskrifvaren, 5 tunnor säd _____ 75:40

Barnmorska _____ 120:-

Summa 4905:20

På sidan 15 avsnittet *Allmänna kassor*.

Kyrkokassan, som 1857 utgjorde 9900 R:d R:mt, har genom påbörjad ny kyrkobyggnad nedgått till en närvarande behållning af	2000:-
Fattigkassan, som ej får understiga 4500 R:d har för närvarande	5000:-
Skolkassans kapital är för närvarande	4500:-
Sparbanken, uti hvilken under sednaste år, få insättningar hafva skett, har nu ett kapital af	7800:-
Uddemantalskassan, som är afsedd, hufvudsakligen för uppsättande af båtsmän i krigstid, meddelar äfven, under fredstid, på resolution af Landshöfdinge embetet, hjälp åt rotehållame vid inträffande olyckor, har nu	7800:-
Socknemagazinet är egentligen en låne-anstalt hvars sädesbelopp nu utgör 28 tunnor råg och 238 tunnor korn, hvarjemte i kontant 93 R:d R:mt	3726:18
	Summa 30826:18

GÅNGNA TIDER

utgiven 1998 av
Hille hembygdsförening
Hillevägen 128
806 49 GÄVLE

Innehåll: **Hille Socken**

ur BESKRIFNING ÖFVER PROVINSEN GESTRIKLAND af LARS ELIAS ÅHRMAN 1861

Litteratur:

Einar Bratt: *En krönika om kartor över Sverige*, GENERALSTABENS LITOGRAFI SKA ANSTALT 1958.

Lantmäteriet och kartväsendet i samhällsbyggandet 1928–1978, Statens lantmäteriverk 1978.

Clas Tollin: *Ättebackar och ödegärden*, Riksantikvarieämbetet 1991.

Ulf Jansson: *Ekonomiska kartor 1800–1934*, Riksantikvarieämbetet 1993.

Denna skriftserie innehåller artiklar som är alltför omfattande för att återges i HILLEBYGDEN, hembygdsföreningens ordinarie skrift. Serien har inget fast utgivningsschema, utan enskilda nummer kommer ut när en så stor mängd material om ett ämne har samlats, att det skulle behöva delas upp på flera nummer av HILLEBYGDEN.

Bilden på första sidan visar järnforor i Gästrikland, detalj ur » Veridshistoriskt album innehållande femhundra teckningar öfver Jordens skilda länder och folke (Stockholm, 1857).

Skriften redigerad av **Elon Sandberg**.

Tryckt hos **TOLI-Karttryck**, VALBO 1998.